

Retshistorie – emneoversigt

1. Naturretten:

- Kapitel 6: Naturretten i det 17. og 18. århundrede.
- Kapitel 7.
- Naturretstankegangen: alm. lære om menneskets placering i samfund og univers og handler grundlæggende om eksistensen af overordnede retfærdighedsnormer og deres forankring i en guddommelig orden eller menneskets natur.
- Antikken: filosofisk: anerkendelsen af den menneskelige fornuft som naturretens UDGP.
- Samfundspagten: danner grundlaget for de fleste naturretsopfattelser.

Tidslinje:

- Naturretten har oprindelse i antikken filosofisk.
- Antikkens Grækenland: Modsætning mellem de ideale uskrevne normer i naturen over for dagligdagens vilkårlige ret.
- Romerretten: Cicero: evig verdensfornuft.
- Efter 1600-tallet: ny naturretsopfattelse: Menneskets natur som fornuftsvæsen og de rettigheder og pligter, som måtte påhvile mennesket som borger i et samfund → retsorden, som den positive ret direkte kunne og burde indrettes efter. Romerretten fortsat kernen i retsstudiet.

Diskussion:

- Eksistensen af en højere retfærdighed eller lign. Målestokke for et retssystem eller en retsregels gyldighed.
- i 1600-1700-tallet: Eksisterer der et retssystem overordnet den positive ret med UDGP i menneskets natur og lighed med denne uforanderligt og eviggyldigt, det samme til enhver tid og på ethvert sted?

Resultater:

- Dannelsen af ny ret og nye lovbøger, som førte den nye ret ud i praksis.
- Brud med den nedarvede retsorden, men også med den hidtidige europæiske enhed inden for retsvidenskaben.

Naturret og strafferet (side 273):

- Kapitel 7: Lov og ret i det 18. århundrede.
- Forbindelsen mellem naturret og oplysning satte sig særlige tydelige spor inden for strafferetten.
- Nyt syn på straffen og dens formål → Opgøret med det gamle system tog UDGP i naturretten (Grotius).
- Nye syn: begrundelsen for at straffe søgte naturretslæren i samfundspagten og den enkeltes underkastelse under statens herredømme. Straffen skulle da også tjene det almene bedste og dermed være til nytte (Bentham)
- Proportionalitet: krav om proportionalitet mellem forbrydelse og straf.

Filosoffer:

- Aquinas (1225-74):
 - o Rettens udspring var Gud, som åbenbares for menneskene i forskellige former.
 - o Guds evige lov kunne erkendes af mennesket som naturens lov (de 10 bud).
 - o Hans skolastiske system beherskede middelalderens retlige verden og har siden dannet grundlag for katolsk retsteologi.

- Ægteskabet var et anliggende mellem to, som ville indgå ægteskab, og ikke et slægtsanliggende → betydning: styrkelse af kvindens stilling, idet manden tidligere havde en mere selvstændig rolle.
 - Oprindeligt (afviger fra kanonisk/kirkelige ret) – den aristokratiske eller verdslige model: et anliggende mellem mandens og kvindens slægter. Grundlaget var en aftale om udveksling af ydelser med en kvinde som den vigtigste aftalegenstand. Beslutningen træffedes af familiens overhoved (typisk faderen).
 - Offentlighed et vigtigt element: vidner.
 - Kvindens stilling:
 - Kom til at stå under sin mands værgemål.
 - Manden større rettigheder end kvinden.
 - Kvinden havde ikke indflydelse på valget af sin mand (faren).
 - Ægteskabsbrud fra hendes side: blev fordømt pga. faren for uretmæssige arvinger, mens manden ved ægteskabsbrud havde ret til at forsøge hustruen, havde kvinden ingen tilsvarende ret.

Arv og eje (s. 129):

- 1400-tallet:
 - Sjælegaver: En hustru, når ægtefællerne havde børn, måtte kun give en sjælegave med samtykke fra sin mand. Var der ingen børn, måtte hun give halvdelen af sin formue.
 - Centralt element i kirkens omsorg for sjælens frelse.
 - Augustins sønnelodsprincip.
 - Jysk Lov 3-45: ordet testamente optræder for første gang i forbindelse med sjælegaver.
 - Testamentet kendes fra romerretten, og det skyldes indflydelse fra kirken, at det i de danske middelalderlove anerkendes, at andre end slægtninge kunne få andel i en afdøds efterladenskaber.
- Landskabslovenes UDGP: Slægtsarven.
 - Jyske Lov: Anerkendte stirpalgrundsætningen.
 - Skånske Lov: Udelukkede en arveladers barn ikke blot sine egne børn, men også andre søskendes børn fra at tage arv.
 - Mænd tog dobbelt lod i forhold til kvinder (broderlod).
 - Ægtefæller tog ikke uden videre arv fra hinanden.
 - Børn: Manden fik en lod af hustruens jord, men hun fik ikke en sådan ret.
 - Centralt: familieformueforholdene (fællig og hovedlod).
- 1845: arveforordningen:
 - Fastslået, at den, som ikke efterlod sig livsarvinger, kunne disponere helt frit ved testamente.

Protestantisk ægteskabsret (s. 173):

- Ægteskabet var intet sakramente.
- Luther: tilkom den verdslige øvrighed at foreskrive regler for eller træffe afgørelse om. Afviste kirkeretten.
- Med reformationen: Skilsmisse anerkendt (ægteskabsbrud og når den ene uden grund forlod det fælles hjem).
- DK: Første verdslige ægteskabslov, ægteskabsordinans, 1582:
 - Trolovelse skulle indgås i overværelse af vidner.
 - Forbudt for trolovede at have samleje, før vielse var sket.
 - Den ægteskabsstiftende kendsgerning var den kirkelige vielse.

- Filosofer: Johan Weyer og Jean Bodin.
- 1636: dødsstraf ved tyveri over en vis værdi blev indskærpet, således at dødsstraf ikke kunne anvendes første gang.

Ny kriminalpolitik – 18. århundrede (s. 270)

- I hele årtiet byggede strafferetten på den 6. bog i DL, 1683.
- Kritik: En mangel, at der ikke ved udarbejdelsen af DL's 6. bog blev taget hensyn til den samtidig retspraksis, der var lempeligere, end det måtte følge af de gældende straffelove i DL's 6. bog.
- I løbet af 18. århundrede: først der, at et mildere syn på strafferetten begyndte at vinde indpas.
- Straffens formål: mildere syn, fordi mildere straffe, der blev eksekveret, virkede ofte mere afskrækkende end truslen om streng straf, der dog ikke kom til udførelse.
- Straffetten nu samlet ét sted (DL) = gevinst for retslivet (før 1683 var strafferetten meget spredt)
- DL's 6. bog: præget af forskellige strafferetlige principper og en betydelig variation i udbudet af straffereformer. Inspiration fra De Ti Bud.
- Med DL blev der også givet nye straffebestemmelser (gudsbespottelse, majestætsforbrydelse mv.).
- Dødsstraf:
 - DL havde stort set afskaffet dødsstraf for tyveri.
 - 1690: dødsstraf indført i DL for større mark- og indbrudstyveri.
- Reformen i 1700-tallet: vigtigste var under indtryk af nye strømninger, der i slut 1700-tallet ændrede synet på straffen.

Strafferet og naturretten – 18. århundrede (s. 273):

- Forbindelsen mellem strafferet og oplysning satte tydelige spor inden for strafferetten → Nyt syn på strafferetten og dens formål banede vej.
 - De fleste lande: anvendelse af dødsstraf og læmlestedes straffe (i opfattelsen indik religiøse begrundelser om soning af skyld og hævn og straffens afskrækkende virkning).
 - Strafferetsplejen mangelfuld.
- Opgøret med den gamle straffesystem (død mv.) tog UDGP i naturretten.
- Naturretten:
 - Brgrundelsen for at straffe: fandtes i samfundspagten og dens enkeltes underkastelse under statens herredømme. Straffen skulle også tjene det almene bedste og dermed være til nytte (Bentham).
 - Krav: proportionalitet mellem forbrydelse og straf, og at dommeren ved strafafsættelsen skulle holde sig til loven.
 - Man ønskede at begrænse antallet af benådninger.
 - Dette nye syn fik betydning over hele Europa.
- Kritik af strafferetten:
 - Anden halvdel af 1700-tallet tog kritikken til.
 - Beccaria, Montesquieu, Henrik Stampe.

Strafferetsreformer i DK – 18. århundrede (s. 274):

- Diskussion: om det nye strafferetssystem i 1700-tallet var båret af: 1) en trang til at gøre strafferetten mere human ved at mildne hårde straffe, eller 2) udtryk for mere rationel opfattelse af, hvad straffens formål var, og hvordan målet kunne nås.
- Strafferetsdebatten præget af: forestillingen om den hensigtsmæssige og rationelle indretning af strafferetten for dermed at bekæmpe forbrydelsen (proportionalitetsprincippet).
 - Proportionalitetsprincippet: for strenge straffe medførte et fald i opklaringsmulighederne, da ingen ville anmelde forbrydelser, når straffen ansås for uforholdsmæssig stor (Stampe).
- Dødsstraffen i DK opretholdtes indtil 1930 (1933).

5. Erstatningsret:

Antik ret (s. 38):

- Lex Aquilia:
 - o I romerretten fandtes ingen selvstændig erstatningsret, reglerne var indholdt i forskellige erstatningsklager, der byggede på forskellige synspunkter. En af disse erstatningsklager fik kun anvendelse, hvor der var udvist culpa eller forsæt – vedrørte kun tingsskade → Erstatningsklagen fik særlig betydning i tysk retsvidenskab i 1600-tallet.
 - o Lex Aquilia var støttepunktet for opstillingen af culpa-reglen.
- Romerrettens betydning for udviklingen af europæisk privatret: De romerske erstatningsklager dannede grundlaget for udviklingen af en erstatningsret med hovedvægt på skyldprincippet.

Straf og erstatning – DK middelalder (s. 112):

Erstatningsret – 18. århundrede (s. 299)

- Bestemmelser om ansvar for skader findes rundt om i Danske Lov.
- DL:
 - o Ansvar i kontraktsforhold: femte bog.
 - o Ansvar uden for kontrakt: stjette bog: "om misgerninger".
 - o Ansvarsbestemmelserne udgjorde ikke et sammenhængende hele.
 - o Stig Juul: "Et af de vanskeligste problemer, DL rejste for retsanvendelsen, var spg. Om, i hvilke tilfælde, der indtrådte ansvar for skadegørende handlinger".
 - o Erstatningsbestemmelserne stammer for manges vedkommende fra landskabslovene eller bestemmelser fra Christian den 4's Norske Lov af 1604. Andre bestemmelser bygger på skyldprincippet.
 - o Reglerne om erstatning i DL betragtes som udtryk for et overgangsstadium mellem den ældre rets bodssystem og skyldprincippet, der nu var ved at trænge frem.
- Det blev opgaven for retspraksis og retsvidenskaben at finde frem til alm. regler for de tilfælde, der ikke var udtrykkeligt omfattet af regler om ansvaret i DL.
- Subjektivt moment i landskabslovene: sondringen mellem viljesværk og vådesværk (havde betydning for kongens ret til at kræve en bod i forbindelse med begået retsbrud)
- Skyldprincippet (culpareglen) har oprindelse i romerretten.
- På DL's tid gik tendensen i retningen af en anerkendelse af culpa-princippet.
- Midten af 1700-tallet: culpa-reglen anerkendt som alm. erstatningsnorm uden for kontrakt i retspraksis (1759-dommen fastslog dette).
- DL 3-19-2: vigtig ansvarsregel: om ansatte.

Filosoffer:

- Christian Thomasius:
 - o Kritisk over for romerretten → Gik i stedet ind for et objektive ansvarsprincip af hensyn til SKL.
 - o Skyldprincippet kunne ikke i almindelighed betegnes som reciperet i tysk ret.
 - o Objektive ansvar bedst i overensstemmelse med hensynet til SKL.
- Lauritz Nørregaard:
 - o Forårsagelsessynspunkt, uden at tilægge SKV's subjektive forhold betydning (objektiv?).
 - o SKV må i almindelighed erstatte skaden uden hensyn til skyld (han mente dette standpunkt var naturretens, og anerkendte at det ikke var i overensstemmelse med DL).
- Holberg:
 - o Ville kun anerkende en retlig erstatningspligt ved forsætligt eller uagtsomt forvoldt skade.